

Čo (ne)viete o

TTIP

OBSAH

Obsah	2
Úvod	3
Problém zdrojov a metodológie	4
Cesta k podpisu	5
Podporovatelia dohody a ich argumenty	6
Kto sa TTIP obáva a prečo?	8
Demokracia	9
Ekonomika	12
Zamestnanosť	13
Verejné výdavky, mzdy, pracovné a sociálne štandardy	15
Potravinová bezpečnosť	17
Ochrana životného prostredia	19
Ďalšie oblasti	20
Prečo TTIP nie je ľahké zastaviť	21
Záver	23
Literatúra	24

ÚVOD

O TTIP sa toho popísalo a ešte popíše veľa. S postupujúcimi rokovaniami o najväčšej obchodnej dohode v dejinách ľudstva však určite nebude zbytočné pripomenúť si známe informácie a doplniť ich o menej známe skutočnosti.

Transatlantické obchodné a investičné partnerstvo (Transatlantic Trade and Investment Partnership) je, ako už názov napovedá, obchodná a investičná dohoda medzi Európskou úniou a Spojenými štátmi Americkými. Málokto dokázal postaviť verejnosť proti svojim politickým zástupcom a podnikateľskej lobu tak ako práve tento. Príčinu treba hľadať v nedôvere a v obavách z jeho možných dopadov. Či a do akej miery sú opodstatnené, na to sa pokúša odpovedať predkladaná práca, ktorej cieľom je verejnosti priblížiť čo najzásadnejšie informácie a pomôcť jej tak vytvoriť vyváženejší obraz o TTIP.

PROBLÉM ZDROJOV A METODOLÓGIE

Inštitút pre globálny rozvoj a životné prostredie v Tufts University (Medford, USA), ďalej len GDAE, vo svojej analýze¹ objasňuje metodológiu a pôvod niektorých argumentov podporujúcich prijatie TTIP. Ako uvádza, argumenty podporujúce prijatie dohody čerpajú prevažne z ekonomických štúdií Ecorys (2009), CEPR (2013), CEPII (2013) a Bertelsmann Stiftung (2013). Napriek tomu, že prvé dve inštitúcie vypracovali materiál na objednávku EK, tá ho označuje za „nezávislý zdroj“. Na stránkach EK je zrejmé, že ide tiež o zdroj, ktorý je silne preferovaný a ktorého zistenia sa verejnosti predkladajú ako holé fakty.

GDAE kritizuje aj metódu výskumu vyššie uvedených ekonomických inštitúcií. Ide o modely aplikovanej všeobecnej rovnováhy (CGE), ktorej sa všeobecne vytýka náročnosť na vstupné údaje a nevhodnosť pre dlhodobšie predpovede kvôli nutnosti ich častej kalibrácie. Podľa GDAE hlavný nedostatok týchto modelov spočíva v predpoklade o nadobudnutí opätovnej rovnováhy ekonomiky po liberalizácii obchodu. Počíta sa tu s elimináciou obchodných bariér, ktorá zvýši konkurenčné prostredie. Víťazi v ňom pohltnú všetko vrátane pracovnej sily z tábora porazených. GDAE namietajú, že aby sa tak stalo, museli by víťazi expandovať dostatočne na to, aby všetky uvoľnené zdroje (vrátane pracovnej sily) skutočne potrebovali.

Ďalej, pokiaľ berieme do úvahy, že hovoríme tiež o konkurenčnej medzisektorovej súťaži, nemôžeme ignorovať ťažkosti súvisiace so zmenou kvalifikácie zamestnancov a jej častý dopad na znižovanie ceny práce. Navyše, v praxi mechanizmus plnej zamestnanosti funguje len zriedka a to aj v prípade, ak uchádzači o zamestnanie rezignujú na prijatie práce na dohodu za nízky plat, ako dokladá napríklad vývoj v EÚ za posledné desaťročie. GDAE kritizuje metodológiu štúdií obhajujúcich TTIP aj pre ich mylnú predstavu o zahraničnom obchode ako o statickej štruktúre, pričom im najviac vytýka prehliadanie efektu „odklonu obchodu“ (trade diversion). Pripomína pritom, že zvolené výskumné stratégie ekonomických inštitúcií majú významný vplyv na odhad dopadov TTIP.

Analýza informácií o TTIP je na Slovensku podstatne jednoduchšia. Pri ich šírení vyniká hlavne spolupráca EK, Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky (MH SR), Podnikateľskej aliancie Slovenska (PAS), portálu TTIP: Slovakia a Veľvyslanectva USA v Bratislave. Spoločný postup krytý nezanedbateľnou finančnou podporou je v podstate úspešnou informačnou kampaňou, cez ktorú sa slovenský občan veľmi ťažko dostáva k alternatívnym zdrojom poznatkov. Žiaľ, v prístupe k vyváženjším informáciám mu výraznejšie nepomáhajú ani slovenské médiá.

¹ CAPALDO, J. 2014. The Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: European Disintegration, Unemployment and Instability. 5, 6 s. (ďalej citované ako GDAE)

CESTA K PODPISU

Hoci sa prvé rokovania medzi zástupcami Európskej komisie (EK) a USA uskutočnili v júli 2013, základy, na ktorých je dohoda budovaná sú podstatne staršieho dáta. Už v roku 1995 bola za účelom oslabovania regulácie založená organizácia Transatlantický obchodný dialóg. Nové príležitosti v rámci podpory zóny voľného obchodu medzi EÚ a USA pre túto organizáciu predstavoval vznik Transatlantickej hospodárskej rady v roku 2007.

Ďalší míľnik na ceste za väčšou dereguláciou predstavoval rok 2011, keď zástupcovia EK a USA oznámili zámer založiť pracovnú skupinu na vysokej úrovni za účelom „identifikovať a sprístupniť možnosti“² pre posilnenie transatlantických obchodných a investičných vzťahov. Krátko nato EK uskutočnila sériu 119 rokovaní s jednotlivými firmami a obchodnými lobistami. Paralelne došlo k posilneniu Transatlantického obchodného dialógu o Okrúhly stôl obchodu USA a Okrúhly stôl európskych priemyselníkov.

Formálneho odštartovania transatlantických rokovaní na najvyššej úrovni sa politické špičky a zainteresované skupiny dočkali vo februári 2013, keď Barack Obama vo svojom prejave o stave Únie „predložil zámer“ vytvoriť dohodu o transatlantickom obchodnom a investičnom partnerstve. V roku 2014 sa predsedom EK stal Jean - Claude Juncker, ktorý podpis TTIP považuje za jednu svojich hlavných priorít.

V čase písania týchto riadkov majú vyjednávači za sebou už 11. kolo rokovaní. Podobne ako počas iných obchodných stretnutí, aj tu sa za ústupky jednej strany očakávajú ústupky zo strany druhej. Po dosiahnutí čiastkovej dohody sa jedna kapitola uzatvorí, aby sa otvorila ďalšia. Rýchlosť napredovania nepriamo úmerne súvisí s dôležitosťou a citlivosťou jednotlivých otázok pre vyjednávačov.

Po metodologickej stránke panujú medzi EÚ a USA napríklad rozpory ohľadom zoznamu oblastí spadajúcich pod TTIP. Kým EÚ presadzuje pozitívny zoznam – zoznam toho, čoho sa dohoda má týkať, USA uprednostňuje negatívny prístup. Z neho vyplýva, že predmetom dohody je všetko, čo nie je zahrnuté v zozname. Tento prístup teda maximalizuje počet oblastí, ktoré majú byť predmetom dohody.

Z obsahového hľadiska považuje USA za problematické rozšírenie vplyvu dohody na nižšiu než federálnu úroveň, či jej dosah na verejné obstarávanie. EÚ sa snaží zase zachovať svoje štandardy v oblastiach, akými sú zamestnanecké a sociálne práva, potravinová bezpečnosť, zdravotná starostlivosť, životné prostredie, ochrana spotrebiteľa, ochrana osobných údajov a ďalšie.

I cez istý verejný odpor, náročné a zdĺhavé vyjednávania o TTIP smerujú k jej podpisu. Je preto namieste poskytnúť aspoň základný prehľad názorov, argumentov, štúdií tak z radov obhajcov ako aj z radov odporcov dohody. Napriek tomu, ale aj práve preto, že sa práca snaží o čo najväčšiu objektivitu, poskytuje kritikom otvorene väčší priestor. Je tomu tak z dvoch dôvodov: a) Prístup k informáciám poukazujúcim na možné negatívne vplyvy dohody je oproti kampani podporujúcej TTIP takmer zanedbateľný. b) Pri niektorých informáciách a zdrojoch podporujúcich TTIP existujú pochybnosti o ich relevantnosti nie len z politických, ale aj z metodologických dôvodov na čo poukázala predchádzajúca kapitola.

² HILARY, J. 2014. The transatlantic trade and investment partnership. A charter for deregulation, an attack on jobs, an end to democracy. 9 s.

PODPOROVATELIA DOHODY A ICH ARGUMENTY

„Voľný zahraničný obchod pomohol po svete vymaniť sa z chudoby stá miliónom ľudí. Akurát vždy, keď sa črtá konkrétna medzinárodná dohoda, ktorá má prekážky v obchodovaní a investovaní cez hranice odstrániť, zdvihne sa medzi obyvateľstvom veľká vlna obáv a kritiky“. Takto vysvetľuje verejnosti, prečo sa TTIP netreba zbytočne báť, týždenník Trend.³ Identický text portál www.ttip-slovakia.sk stiahol, ponechal však citáty niekoľkých politických autorít:⁴

Barack Obama, prezident USA

„A toto prevratné partnerstvo by väzby prehĺbilo. Zvýšilo by exporty, znížilo prekážky pre obchod a investície ... podporilo státisíce pracovných miest na oboch stranách oceána.“

Michael Froman, obchodný splnomocnenec USA

„Spolu chceme spolupracovať v rozvoji svetových štandardov; nechceme ich iba prijímať. Považujeme to za rozhodujúce pre našu schopnosť tvoriť pracovné miesta, podporovať rast a zlepšiť kvalitu života ľudí doma.“

Jean-Claude Juncker, predseda EK"

„Chcem rozumnú a vyváženú obchodnú dohodu s USA. Na oltári voľného obchodu ale nemienim obetovať európske štandardy v oblasti zdravia, sociálnych vecí, ochrany osobných údajov alebo našu kultúrnu diverzitu.“

José Manuel D. Barroso, predseda EK (2004-2014)

„Súčasná hospodárska klíma od nás žiada, aby sme spojili sily ... týmto spôsobom zostaneme silnými svetovými hráčmi, ktorí určujú štandardy pre 21. storočie.“

Karel de Gucht, komisár EÚ pre obchod (2010-2014)

Ak EÚ a jej členské štáty budú chcieť aj naďalej ponúkať príležitosti svojim ľuďom, budeme musieť robiť veci lepšie. Nemôžeme si dovoliť ignorovať zdroje rastu, hlavne tie v obchodných dohodách. TTIP má skutočný potenciál posilniť naše hospodárstvo.“

Maroš Šefčovič, komisár EÚ pre medziinštitucionálne vzťahy a administratívu (2010-2014)

„Okrem iného je TTIP potrebné vnímať ako jedinečnú možnosť nastaviť globálne štandardy, ktoré prospejú predovšetkým EÚ a USA. Nemali by sme si preto túto jedinečnú príležitosť nechať ujsť.“

Robert Fico, predseda Vlády SR

„Slovensko by privítalo čo najrýchlejšie podpísanie obchodnej dohody, keďže ju považuje za neuveriteľne výhodnú pre obe strany, ale predovšetkým pre Slovensko, ktoré je exportne zamerané.“

Ivan Štefanec, poslanec Európskeho parlamentu

„Rozhodne podporujem vytvorenie spoločného trhu medzi EÚ a USA, nakoľko Slovensko ako malá a proexportne orientovaná krajina môže z takejto dohody len získať.“

³ LEHUTA, M. 2015. Zbytočný strach z TTIP.

⁴ TTIP SLOVAKIA. 2015. Transatlantické partnerstvo v oblasti obchodu a investícií. Jedinečná príležitosť na rast firiem na Slovensku (?)

MH SR od uzavretia dohody očakáva „zvýšený prílev priamych zahraničných investícií z USA, nové príležitosti a ľahšie etablovanie sa slovenských výrobkov predovšetkým automobilového sektoru, elektrotechniky, hutníctva, strojárstva, chemického priemyslu, ako aj ako aj zlepšenie podmienok vývozu domácich agrokomodít na trh USA hlavne v sektore spracovaných agrovýrobkov.“⁵ Slovenským kľúčovým záujmom vo vzťahu k USA je podľa ministerstva eliminácia netarifných prekážok obchodu a riešenie regulačných rozdielov, najmä s dôrazom na automobilový sektor.

Takmer 78 % z celkových vývozov zo SR do USA sa realizuje prakticky v siedmich tovarových skupinách, z čoho najväčší podiel predstavuje vývoz automobilov. Automobilový sektor zvyšuje svoj vývoz aj exportom pneumatík, ako i častí a príslušenstva motorových vozidiel, preto vývoz tohto sektora v konečnom dôsledku predstavuje podiel vyšší ako 60% z celkového vývozu SR do USA s rastúcou tendenciou.⁶

MH SR vzhľadom na možnosti diverzifikácie zdrojov podporuje kapitolu TTIP o energiách a surovinách, ktorej cieľom je vytvoriť podmienky pre export plynu a ropy z USA do EÚ.⁷ Ministerstvo sa vo veci podpory TTIP odvoláva aj na portál www.ttip-slovakia.sk. Na jeho stránkach okrem iného nájdeme analýzu, podľa ktorej možno predpokladať, že v prípade úspechu bude TTIP veľkým prínosom nielen pre EÚ a USA, ale najmä pre malú a otvorenú ekonomiku, akou je Slovensko. Preto je podľa MH SR potrebné rokovania z pozície Slovenska podporovať a aktívne sa zapájať do formovania dohody, a to vrátane zvyšovania povedomia širokej verejnosti a zapojenia tretieho sektora.⁸

Pokiaľ ide o konkrétne odhady, v prípade úplnej liberalizácie transatlantického obchodu Podnikateľská aliancia Slovenska (PAS) pre slovenskú ekonomiku očakáva nárast HDP o 3,96 % až 4,22 %.⁹ Odhadovaný rast ekonomiky, ako udáva, je blízky prognóze Bertelsmann Stiftung, ktorá pre Slovensko v prípade úplnej liberalizácie uvádza rast HDP na úrovni 4,21 %. Očakávané dopady na zahraničný obchod sa v jednotlivých dopadových štúdiách rôznia v závislosti od použitej metodológie. PAS hovorí o náraste exportu od 2,1 % do 6 % pre EÚ a od 6,1 % do 8 % pre USA.

V prípade Slovenska možno na základe našich prepočtov uvažovať o zvýšení exportu o 3,10 % a zvýšení importu o 2,93 %. Úplná liberalizácia transatlantického obchodu môže vytvoriť približne 2 mil. nových pracovných miest, z čoho polovica pripadá na americkú ekonomiku. Na Slovensku možno očakávať nárast zamestnanosti o 1,19 %, čomu zodpovedá 27,6 tisíc nových pracovných miest.¹⁰

Prínos pre slovenskú ekonomiku by podľa PAS mohol predstavovať až 3,6 miliardy eur (1 743 eur v prepočte na jednu domácnosť). Pre objektivnosť treba uviesť, že tieto údaje, s ktorými pracuje MH SR, vypracovala v rámci svojej analýzy PAS. Jej partnerom pri tomto projekte je Veľvyslanectvo USA v Bratislave.

⁵ MH SR. 2015. Informácia o stave rokovaní o dohode o TTIP medzi EÚ a USA. 7 s.

⁶ MH SR. 2015. Informácia o stave rokovaní o dohode o TTIP medzi EÚ a USA. 7 s.

⁷ MH SR. 2015. Informácia o stave rokovaní o dohode o TTIP medzi EÚ a USA. 7 s.

⁸ MH SR. 2015. TTIP: Jedinečná príležitosť na rast firiem na Slovensku (?)

⁹ PAS. 2014. Transatlantické partnerstvo v oblasti obchodu a investícií a jeho vplyv na ekonomiku SR – štúdia.

¹⁰ PAS. 2014. Transatlantické partnerstvo v oblasti obchodu a investícií a jeho vplyv na ekonomiku SR – štúdia.

KTO SA TTIP OBÁVA A PREČO?

Proti dohode sa na oboch stranách Atlantiku stavajú predovšetkým odbory, politické subjekty a občianske združenia kladúce väčší dôraz na ochranu ľudskej dôstojnosti, sociálnych práv, zdravotných štandardov, životného prostredia než na právo slobodne podnikat.

Podľa týchto skupín dôkaz, že dohoda prináša viac negatív než pozitív spočíva už v samotnom procese jej schvaľovania. Sú presvedčené, že procedúra rokovaní je nastavená tak, aby viedla k čo najrýchlejšiemu schváleniu dohody bez oboznámenia verejnosti s detailmi jej obsahu. Námietku, že inštitúcie EÚ zverejňujú množstvo informácií o TTIP neakceptujú pre presvedčenie o propagandistickej funkcii týchto informačných zdrojov.¹¹ Kritizujú nedostatok transparentnosti poukazujú hlavne na nasledovné skutočnosti:

1. Všetkých 119 rokovaní medzi EK na jednej strane a firmami a obchodnými lobistami na strane druhej (viď. kapitola Cesta k podpisu) bolo utajovaných až dovtedy, kým EK nebola prinútená priznať ich konania.¹²
2. V liste svojmu náprotivku, šéf európskych vyjednávačov Ignacio Garcia Bercero potvrdzuje, že EK zablokuje verejný prístup ku všetkým dokumentom súvisiacich s rokovaniami pričom tieto dokumenty majú ostať pre verejnosť utajené po dobu 30 rokov.¹³
3. Komisár EÚ pre obchod Kare De Gucht považuje rozsah rokovaní za príliš veľký na to, aby zlyhali.¹⁴
4. K dokumentom nemajú prístup ani europoslanci pokiaľ sa s nimi neoboznamujú v špeciálne vyčlenených miestnostiach. Pred vstupom do „čítární“ odovzdávajú mobilné telefóny a podpisujú záväzok mlčanlivosti. Materiály môžu študovať len za prítomnosti poverenej osoby, ktorá dáva pozor na to, aby si z nich nevytvárali kópie.
5. Obchodní poradcovia v USA a EÚ majú, na rozdiel od verejnosti, voľný prístup k návrhom rokovacích pozícií.¹⁵
6. Dopadová štúdia o TTIP pre vládu USA zostáva utajená.
7. Portál WikiLeaks ponúka odmenu 110 000 USD tomu, kto dohodu TTIP odtajní.

Okrem obáv vyplývajúcich z procesu rokovaní sa odporcovia dohody odvolávajú aj na negatívne skúsenosti s dohodou NAFTA. Určite nie do rozsahu, ale v mnohých iných smeroch je možné túto dohodu považovať za akúsi predchodkyňu TTIP. Severoamerická dohoda o voľnom obchode medzi USA, Kanadou a Mexikom vstúpila do platnosti v roku 1994. Rovnako ako v prípade TTIP aj prípravy tejto dohody sprevádzali informácie o potenciáli vytvoriť stovky až tisícky nových pracovných miest. Realita je podľa odporcov TTIP diametrálne odlišná. Citujúc štúdiu Ekonomicko-politického inštitútu analyzujúcu dopady počas prvých 12 rokov trvania dohody NAFTA argumentujú, že v skutočnosti došlo k strate viac ako milióna pracovných miest a významnému zníženiu miezd u miliónov ďalších pracovníkov.¹⁶

¹¹ CEO: Leaked European Commission PR strategy: "Communicating on TTIP"

¹² HILARY, J. 2014. TTIP. A charter for deregulation, an attack on jobs, an end to democracy. 9 s.

¹³ BERCERO, I.G. 2013. Arrangements on TTIP negotiating documents.

¹⁴ DE GUCHT, K. 2013. EU trade and investment agreement negotiations with the US (debate).

¹⁵ HILARY, J. 2014. TTIP. A charter for deregulation, an attack on jobs, an end to democracy. 13 s.

¹⁶ SCOT, R.E. a kol. 2006. Revisiting NAFTA: Still not working for North America's workers. 2 s.

Nie je to však iba obava z utajovania informácií pred verejnosťou, ani negatívne skúsenosti s dohodou NAFTA, kvôli čomu TTIP odporcovia rezolútne odmietajú. Týmto dôvodom sú ich vlastné závery poukazujúce na riziká negatívnych dopadov predovšetkým v nasledovných oblastiach:

1. demokracia,
2. ekonomika,
3. zamestnanosť,
4. verejné výdavky, mzdy, pracovné a sociálne štandardy,
5. potravinová bezpečnosť,
6. životné prostredie.

Demokracia

Človek nemusí byť ľavicovým intelektuálom aby chápal nebezpečenstvo aké pre demokraciu predstavuje nekontrolovateľná kumulácia kapitálu v rukách niekoľkých jednotlivcov. Dnes už pravdepodobne nik nepochybuje, že ovládanie spoločensky vplyvných pozícií bohatým jedincami nie je dôsledkom ich usilovnosti, či šikovnosti alebo náhody. V dobe, keď jedno percento populácie vlastní bohatstvo polovice sveta neprekvapuje, že aktivity mnohých nadnárodných spoločností ovplyvňujú nie len osudy jednotlivcov, ale i činnosť demokraticky zvolených vlád suverénnych štátov.

V tomto ohľade odporcovia TTIP varujú pred ďalším posilnením právomocí nadnárodných spoločností. Podľa nich sa snahy garantovať bezpečnosť investičného prostredia pre zahraničných investorov nezriedka dostávajú do rozporu s výkonnou mocou suverénnych štátov a teda aj so samotným princípom parlamentnej demokracie. V prípade podozrenia, že rozhodnutie vlády poškodzuje finančné záujmy investora nie je totiž ničím výnimočným ak firma zažaluje štát na arbitrážnom súde.

V internom dokumente, ktorý unikol na verejnosť v decembri 2013¹⁷ EK potvrdzuje, že riziká vyplývajúce z TTIP by sa mohli v prvom rade týkať európskej legislatívy, prijatých opatrení, delegovaných aktov ako aj predpisov prijatých členskými štátmi. Predpokladá sa, že v USA bude dohoda podobne kolidovať so zákonmi prijatých Kongresom, s federálnymi nariadeniami a tiež predpismi jednotlivých štátov USA.

Najväčšie obavy o štátnu suverenitu plynú z doložky k TTIP známej ako Investor-State Dispute Settlement (ISDS). Je obsiahnutá vo viac než 3000 medzinárodných dohodách, z čoho 1 400 sa týka členských štátov EÚ.¹⁸ Doložka dáva korporáciám moc žalovať suverénne krajiny za finančné straty spôsobené politickými alebo súdnymi rozhodnutiami. Investorom povoľuje obchádzať národnú úroveň a obracať sa priamo na medzinárodné arbitrážne súdy. Ich zaujímavosťou je, že v nich nerozhodujú verejnosťou splnomocnení sudcovia, ale verejnosti neprístupné procesy vedú účelovo vybraní právnici.¹⁹

¹⁷ EURÓPSKA KOMISIA. 2013. Trade Cross-cutting disciplines and Institutional provisions.

¹⁸ EURÓPSKA KOMISIA. 2015. Investor-to-State Dispute Settlement (ISDS). Some facts and figures. 3 s.

¹⁹ EBERHARDT, P., OLIVET, C. 2012. Profiting from Injustice.

Neprekvapuje preto, že voči arbitrážnym súdom bolo vznesených už niekoľko obvinení z účelovej de-interpretácie zákonov a že mnohé authority zo súdnej oblasti požadujú zrušenie tohto systému a navrátenie právomocí domácim súdom.²⁰ Zaradenie doložky do dohody TTIP by mohlo výrazne posilniť jej vplyv a globálny dosah.

Americké spoločnosti s významným podielom v Kanade môžu prostredníctvom CETA žalovať členské štáty EÚ už teraz. Zdroj: EBERHARDT, P. A KOL: Trading away democracy

Legislatíva ISDS, prípadne podobné normy zatiaľ prevažne implementované len na báze bilaterálnych dohôd vedú k súdnym sporom, ktorých rozsah si je možné lepšie uvedomiť na konkrétnych príkladoch. V rámci analýzy vplyvu doložky ISDS a dohody CETA ich uvádza štúdia Trading Away Democracy: How CETA's investor protection rules threaten.²¹ Tu je stručnejšia verzia niekoľkých z nich:

1. Z environmentálnych a zdravotných dôvodov zakázal kanadský parlament v roku 1997 import a prepravu toxického prísady do palív. Americký producent Ethyl preto na základe dohody NAFTA požiadala Kanadu o finančnú kompenzáciu vo výške 158,7 milión Eur. Kanada sa nakoniec s firmou počas zmierovacieho konania dohodla na 10,2 miliónoch Eur odškodného a zrušení zá- kazu.
2. Tabakový gigant Philip Morris zažaloval austrálsku a uruguajskú vládu za „nevhodné“ a „svoj- voľné“ balenia cigareto- vých krabičiek.
3. Veolia, nadnárodná spoločnosť operujúca v oblasti energetiky a odpadov v roku 2012 zažalo- vala egyptskú vládu za údajné porušenie dohody o nakladaní s odpadom v Alexandrii. Mesto, najmä v dôsledku zavedenia minimálnej mzdy a snahe Národného mzdového úradu prispôso- biť rast miezd v súkromnom a verejnom sektore miere inflácie v krajine, odmietlo zmeny v zmluve, ktoré presadzovala spoločnosť za účelom dosiahnutia vyšších ziskov. Podľa médií Veolia ako kompenzáciu požaduje od Egypta 82 milión Eur.²²

²⁰ OSGOOD HALL LAW SCHOOL. 2010. Public Statement on the Investment Regime.

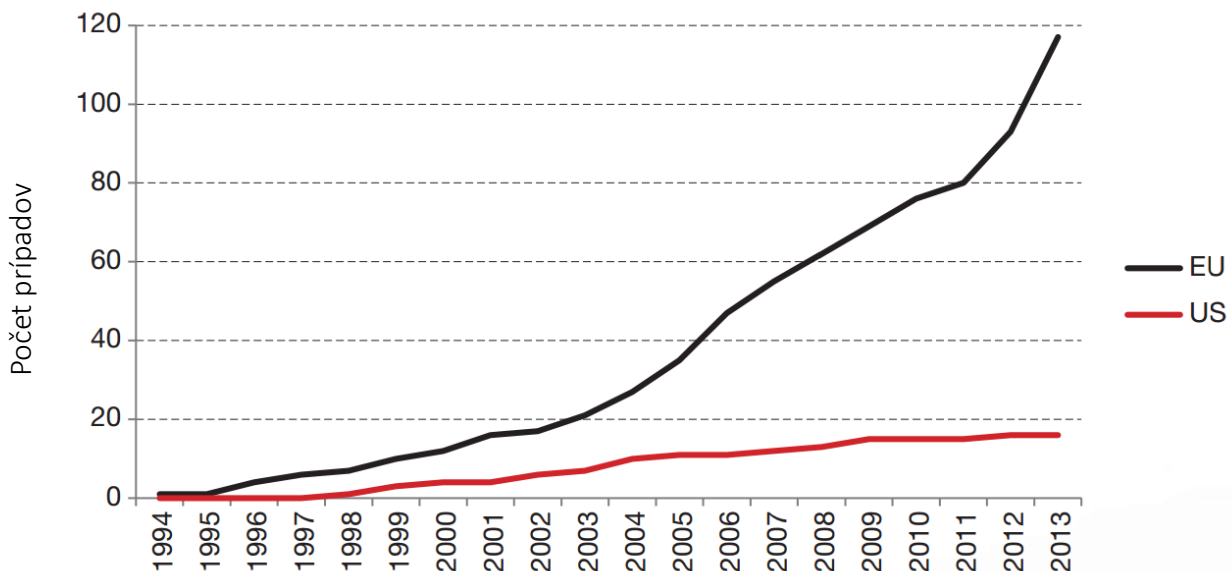
²¹ EBERHARDT, P. A KOL. 2014. Trading away democracy. How CETA's investor protection rules threaten...

²² EBERHARDT, P. 2014. Investment Protection at a Crossroads. 6 s.

4. Potom, ako Argentína odpovedala na hospodársku krízu devalváciou svojej meny, začala čeliť súdnym žalobám vyše štyridsiaticich investorov. V januári 2014 bola požiadaná o zaplatenie kompenzácií vo výške 774,4 miliónov Eur.
5. V roku 2009 Švédská nadnárodná spoločnosť Vattenfall zažalovala nemeckú vládu za prijatie nových environmentálnych štandardov, ktoré sa negatívne dotýkali prevádzky jednej z uhoľných elektrární vo vlastníctve firmy. K vyplateniu požadovanej kompenzácie vo výške 1,4 miliárd Eur plus úroky nakoniec nedošlo pre súhlas Nemcov upustiť od nových štandardov. Rovnaká firma však opäť zažalovala nemeckú vládu, keď vo svojej reakcii na udalosti vo Fukušime nariadila odstaviť aj jej dve jadrové elektrárne. Ako náhradu stratených ziskov žiada Vattenfall od nemeckej vlády 4,7 miliárd Eur.
6. Ekvádoru bolo v roku 2012 nariadené vyplatiť 1,77 miliárd USD za ukončenie kontraktu s naftovým gigantom Occidental Petroleum, kým iný súd zamietol požiadavku Ekvádoru voči tej istej spoločnosti na kompenzáciu 19 miliárd USD za ekologické škody napáchané v Amazonskom pralese počas dvoch desaťročí.

Odporcovia TTIP predpokladajú, že strach z vystavenia sa podobným situáciám by mohol viesť k opatrnosti až k odradeniu krajín pri posilňovaní zamestnaneckých benefitov v budúcnosti. Ich domnienky potvrdzuje čoraz častejšie využívanie doložky ISDS nadnárodnými spoločnosťami (Graf 1). Do konca roku 2014 bolo zaznamenaných 608 žalôb, pričom medzi krajiny, ktoré im čelia najčastejšie patrí Slovensko, Česká republika, Maďarsko, Poľsko, Estónsko, Rumunsko a Španielsko.²³

Graf 1: Stúpajúci trend využívania doložky ISDS

Zdroj: UNCTAD, 2014, s. 6

Z vyššie popísaných dôvodov po odmietnutí alebo aspoň revízií dohody volajú aj hlasy z OSN. Noviny The Guardian zverejnili 4.mája 2015 rozhovor s vysokým predstaviteľom tejto organizácie, právnikom Alfredom de Zayas, otvorene hovoriacom o nebezpečenstve, aké pre demokraciu a ľudské práva prináša TTIP:

²³ EURÓPSKA KOMISIA. 2015. Investor-to-State Dispute Settlement (ISDS). Some facts and figures. 5 s.

Najväčšie obavy sa týkajú arbitráží opierajúcich sa o doložku ISDS. Tá umožňuje obísť jurisdikciu štátu a teda aj vyhnúť sa nezávislým verejným súdom...Už sme zaznamenali viac ako 600 takýchto prípadov a väčšina z nich skončila v prospech korporácií. Prečo? Pretože sudcami sú veľmi dobre platení korporátni právnici...ide o klasickú situáciu konfliktu záujmov a absencie nezávislosti.²⁴

Alfred de Zayas v rozhovore uvádza, že „...podľa článku 103 Charty OSN je v prípade konfliktu medzi ustanoveniami Charty a akoukoľvek inou dohodou smerodajná Charta.“ Sám však priznáva malý vplyv OSN na priebeh rokovaní o TTIP. Nakoniec, prečo by korporácie mali rešpektovať Chartu?

Ekonomika

Podľa neoliberalov sa prosperita bohatých pozitívne odzrkadľuje na prosperite celej spoločnosti. Preto majú tendenciu sociálnu politiku redukovať na minimum, zatiaľ čo legislatívu by najradšej šili na mieru požiadavkám obchodníkov. Na tomto tragickom prístupe je postavená aj väčšina argumentov obhajcov TTIP. Či už im sami veria alebo nie, verejnosť sa snažia presvedčiť, že pozitívny, zdravý spoločenský vývoj sa v prvom rade odvíja od ich obľúbených ekonomických ukazovateľov.

Zlepšenie niektorých z nich po implementácii TTIP sa nedá poprieť. Paradoxom však je, že za pozitívny vývoj jednotlivých hospodárskych ukazovateľov nezaplatia len neekonomické sféry, ale aj samotné hospodárske odvetvia a celky. Inými slovami, kým sú vízie o bezprecedentnom a hlavne pre masu prospešnom zvýšení hospodárskeho výkonu transatlantickej zóny nepravdepodobné, o náraste hospodárskej nerovnosti v jej vnútri ako aj za jej hranicami niet najmenších pochybností.

Výbor pre hospodárske a menové záležitosti EÚ na vysokú mieru nerovnováhy v rámci vzájomných obchodných vzťahov medzi EÚ a USA upozorňuje už teraz. Vo svojom stanovisku k správe Výboru pre medzinárodný obchod napríklad požaduje:

prijatť bezodkladné kroky na to, aby bola pre európske spoločnosti vrátane MSP zabezpečená spravodlivá hospodárska súťaž, rovnaký prístup na trh, k verejným zákazkám a verejnému obstarávaniu v USA, a zaručiť, aby verejné obstarávanie zahŕňalo povinné dodržiavanie sociálnych, etických a environmentálnych kritérií; uznať, že súčasná nerovnováha prístupu na trh verejných zákaziek a verejného obstarávania v USA v porovnaní s EÚ vytvára nekalú hospodársku súťaž; uznať, že pre uchádzačov z USA je v súčasnosti v Európskej únii dostupných už 85 % verejných obstarávaní, pre uchádzačov z EÚ je to však v USA len 32 % verejných obstarávaní; zabezpečiť, aby sa nedávno prijaté právne predpisy EÚ o verejnom obstarávaní naďalej dodržiavali...²⁵

Štúdia Rakúskej nadácie pre rozvoj a výskum (ÖFSE) prináša odhady vývoja vnútorného obchodu EÚ²⁶, ktorý podľa nej môže v súťaži s americkými exportérmi ťahať za výrazne kratší koniec. V percentuálnych a absolútnych hodnotách ich vyjadruje tabuľka 1:

²⁴ INMAN, P. 2015. UN calls for suspension of TTIP talks over fears of human rights abuses.

²⁵ KOFOD, J. 2015. Stanovisko výboru pre hospodárske a menové veci pre Výbor pre medzinárodný obchod... 4 s.

²⁶ RAZA, W. a kol. 2014. Assess TTIP: Assessing the Claimed Benefits of the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). 14 s. (ďalej citované ako ÖFSE)

Tabuľka1: Možná redukcia vnútorného obchodu EÚ

Rok	CEPR (2013)		CEPII (2013)		BMWT/ifo (2013)
	2027		2025		Dlhodobé zmeny vo vzájomnom obchode medzi 25 vybratými krajinami
	%	Mld. €	%	Mld.€	%
Čistý export EÚ	5.9	220	7.6	275	34
Vzájomný obchod čl. krajín EÚ	- 1.6	- 72	- 2.2	- 94	- 30
Export EÚ a vzájomný (vrátane vnútorného)	1.8	148	2.3	181	-13

Zdroj: ÖFSE, 2014, s.14

Ohľadom vývoja exportu EÚ neprináša povzbudivé údaje ani GDAE.²⁷ Podobne ako ÖFSE tvrdí, že vnútorný obchod členských krajín EÚ zaznamená výrazné straty pre príchod exportérov z USA. Porovnávajúc dve modelové situácie – vývoj bez a vývoj s TTIP ďalej predpovedá, že už za prvé desaťročie platnosti dohody poklesne čistý export niektorých európskych krajín. Najviac postihnuté majú byť severské nasledované Francúzskom, Nemeckom a Spojeným kráľovstvom. Vývoj salda v severských ekonomikách spôsobí podľa štúdie pokles HDP o 0,5%. HDP Francúzska má poklesnúť o 0,48% a Nemecka o 0,29% .

Čo sa týka dopadu na ekonomiku rozvojových krajín, ÖFSE predpokladá, že zavedenie TTIP do platnosti spôsobí pokles reálneho hrubého domáceho produktu v Latinskej Amerike o 2,8% a v Subsaharskej Afrike o 2,1%, čo výrazne protirečí rozvojovej politike EÚ. V rozhovore pre Euractiv vyjadril v tomto smere znepokojenie Klaus Schilder z nemeckej katolíckej organizácie pre rozvojovú spoluprácu Misereor:

Pokiaľ dôjde k implementácii [TTIP] zmení to globálne obchodné a investičné štandardy na desaťročia... rozvojové krajiny nebudú schopné vyrokovať lepšie podmienky ani na bilaterálnych ani na trilaterálnych úrovniach”²⁸

Ak sa negatívne scenáre potvrdia, s najväčšou pravdepodobnosťou prehĺbia hospodárske ťažkosti aké sa prejavili v súvislosti s poslednou hospodárskou krízou. Znížená kúpyschopnosť obyvateľstva spomalí ekonomický rast a povedie k ďalšiemu posilneniu ekonomiky renty na úkor ekonomiky tovarov a služieb.

Zamestnanosť

Komisár EÚ pre obchod je presvedčený, že TTIP „by sa mohla pretaviť do miliónov nových pracovných miest...” Americké Centrum pre výskum hospodárstva a politiky (CEPR USA) sa na vývoj zamestnanosti po uzavretí dohody TTIP pozerá z iného uhla. Poukazujúc na analýzu londýnskeho Centra pre výskum hospodárstva a politiky (v práci ho označujeme len ako CEPR), na ktoré sa odvolávajú obhajcovia TTIP vrátane EK poznamenáva, že je sotva na mieste hovoriť o nejakom náraste. CEPR predpokladá nárast HDP o 0,2% – 0,4% v USA a o 0,4% až 0,5% v EÚ za obdobie 13 rokov. Podľa CEPR USA ide o tak malý

²⁷ GDAE. 2014, s. 14

²⁸ TIMMANN, P. 2014. TTIP contradicts post 2015 development goals, experts say.

prírastok, že pre väčšinu zamestnancov bude znamenať prehru.²⁹ GDAE dokonca predpokladá, že v dôsledku implementácie TTIP zamestnanosť v EÚ klesne. Toto svoje tvrdenie odvíja od očakávaného poklesu čistého exportu EÚ ako dôsledku zavedenia dohody:

Počítame, že v EÚ zanikne približne 600,000 pracovných miest. Najviac postihnuté budú krajiny severnej Európy (-223 000), nasledované Nemeckom (-134 000), Francúzskom (- 130 000) a krajinami južnej Európy (-90 000).³⁰

Tabuľka2: Dopad zníženia čistého exportu na HDP, zamestnanosť a mzdy

Štát/región	Čistý export % HDP	Rast HDP %	Zamestnanosť	Príjem Eur/zamestnanec
USA	1.02	0.36	784,000	699
Spojené kráľovstvo	-0.95	-0.07	-3,000	-4245
Nemecko	-1.14	-0.29	-134,000	-3402
Francúzsko	-1.90	-0.48	-130,000	-5518
Taliansko	-0.36	-0.03	-3,000	-661
Severoeuróp. krajiny	-2.07	-0.50	-223,000	-4848
Juhoeuróp. krajiny	-0.70	-0.21	-90,000	-165
EÚ spolu			-583,000	

Zdroj: GDAE, 2014, s. 14

Znepokojujúce je, že EK v súvislosti s dohodou otvorene počíta s relokizáciou zamestnancov zo zaniknutých pracovných miest do nových. Pri súčasnej úrovni nástrojov zamestnanosti a sociálnej politiky to znamená odobrenie buď zvyšovania nezamestnanosti, alebo znižovania pracovných štandardov. Ak si ďalej uvedomíme, že z ôsmich základných konvencií Medzinárodnej organizácie práce uznávajú USA iba dve,³¹ otázka skôr stojí nie či, ale koľkí Európania ponesú následky.

Vzhľadom na vývoj zamestnanosti vo vzťahu k TTIP nevyznieva optimisticky ani štúdia ÖFSE. Za predpokladu naplnenia skromných pozitívnych scenárov aj ona pripúšťa, že TTIP môže viesť k zníženiu verejných výdavkov, vyššej medzirezortnej fluktuácii zamestnancov a nárastu počtu dlhodobo nezamestnaných.³² Štúdie, ktoré dopad TTIP na zamestnanosť vykresľujú pesimisticky odhadujú straty na stovky tisíc pracovných miest. Transnational institute (TNI) predikuje stratu až dvoch miliónov pracovných miest, pričom najviac postihnutý má byť sektor poľnohospodárstva.³³ Pri dohode, akou je TTIP, možno snahy o čo najpresnejšie predpovede jej dopadov pokladať pochopiteľne za diskutabilné. Minulosť a prítomnosť sa však vyvracia ťažko:

1.4.2015 predložil Výbor pre zamestnanosť a sociálne veci svoje stanovisko k odporúčaniam pre EK o rokovaniach o Transatlantickom obchodnom a investičnom partnerstve.³⁴ Pri jeho čítaní zarazí, aká neistota panuje v najvyšších politických kruhoch EÚ. Čo iné si myslieť o odporúčaní tohto výboru Rade zabezpečiť, aby TTIP zaistilo súčasné pracovné miesta? Prečo zaistiť, keď naši politici deklarujú vznik státisícov nových!?

²⁹ ROSNICK, D. 2015. TTIP: Are 40 Cents a Day Big Gains? 1 s.

³⁰ GDAE. 2014, s. 2.

³¹ TIMMANN, P. 2014. TTIP contradicts post 2015 development goals, experts say.

³² ÖFSE. 2014, s. 11

³³ GEORGE, S. 2014. Konferencia Stop TTIP, CETA, TISA. Brusel : Európsky parlament, 2014.

³⁴ HARKIN, M. 2015. Stanovisko Výboru pre zamestnanosť a sociálne veci pre Výbor pre medzinárodný obchod...3, 4 s.

Celý text stanoviska, rovnako ako aj finálna správa hlasovaná 8. júla, ktorá predstavovala dôležitú zelenú pre ďalšie rokovania, pripomína dopis malého dieťaťa Ježiškovi. Lenže čo ak želania ostanú nevy počuté? Dostupná legislatíva odhaľuje problém v jeho základoch: odporúča zabezpečiť to, o čom sa vôbec nemalo diskutovať. Takto sa do hry dostáva všetko.

Vybraný text stanoviska

- predložiť Parlamentu aktualizované odhady vplyvu TTIP na zamestnanosť a rast v EÚ s osobitným dôrazom na dôsledky pre členské štáty zo strednej a juhovýchodnej Európy;
- posúdiť riziko toho, že vymedzenie spoločných sociálnych a environmentálnych ochranných noriem so Spojenými štátmi oslabí kolektívne európske preferencie a prehĺbi ekonomické a sociálne rozdiely medzi členskými štátmi;
- zabezpečiť ... aby dohoda za žiadnych okolností neviedla k oslabeniu, obchádzaniu alebo zrušeniu platnosti noriem členských štátov a EÚ v týchto oblastiach: práva pracovníkov, pracovné podmienky, sociálne zabezpečenie, sociálne začleňovanie a sociálna ochrana, ochrana zdravia a bezpečnosť pri práci, odborná príprava, odborná kvalifikácia, voľný pohyb pracovníkov a dôchodcov, sociálny dialóg, boj proti diskriminácii na pracovisku a na pracovnom trhu; okrem toho zaručiť, aby TTIP zahŕňalo rozsiahle a záväzné ustanovenia o pracovnoprávných predpisoch a politikách na všetkých úrovniach verejnej správy, ktoré sú v súlade so základnými dohovormi a programom dôstojnej práce Medzinárodnej organizácie práce; zabezpečiť, aby obchod alebo investície neboli podporované oslabovaním pracovnoprávných predpisov; ... ak by mali záverečné prvky dohody o TTIP ohrozovať alebo porušovať normy v týchto oblastiach, bezodkladne o tom informovať gestorský Výbor pre zamestnanosť a sociálne veci Parlamentu, aby sa tak mohli uskutočniť konzultácie a prijať rozhodnutia;
- viii) odmietnuť každú dohodu, ktorá by mohla ohrozovať pracovné normy v Európe a viesť k sociálnemu dampingu; ix) zabezpečiť, aby sa rozmery pracovných a sociálnych ustanovení uznávali, obhajovali a plne integrovali vo všetkých operačných častiach dohody s cieľom zaistiť koherentný a komplexný prístup k udržateľnému rozvoju v tejto obchodnej dohode

Verejné výdavky, mzdy, pracovné a sociálne štandardy

USA sú známe svojim odmietavým postojom k ratifikácii dohody s Medzinárodnou organizáciou pracujúcich (ILO) v otázkach kolektívneho vyjednávania, slobody združovania a práva organizovať sa. Naopak, v približne polovici členských štátov USA platí anti-odborárska legislatíva – tzv. „právo na prácu“ podkopávajúca odborom možnosti ich financovania.³⁵ Aj preto existujú obavy, že TTIP v EÚ povedie k zníženiu štandardov v oblasti zamestnaneckých práv, ak budú identifikované ako obchodné prekážky. To by mohlo viesť k podkopaniu miezd, zdravotného poistenia, a penzií.³⁶ Odhady GDAE hovoria o priemernom znížení ročného zárobku zamestnanca v dôsledku prijatia TTIP o 5 500 Eur vo Francúzsku, 4 800 Eur v krajinách severnej Európy, 4 200 Eur v Spojenom kráľovstve a 3 400 Eur v Nemecku. Rovnaký zdroj vidí v TTIP hrozbu zníženia verejných výdavkov v členských krajinách EÚ,³⁷ pričom toto presvedčenie zdieľa aj ÖFSE.³⁸

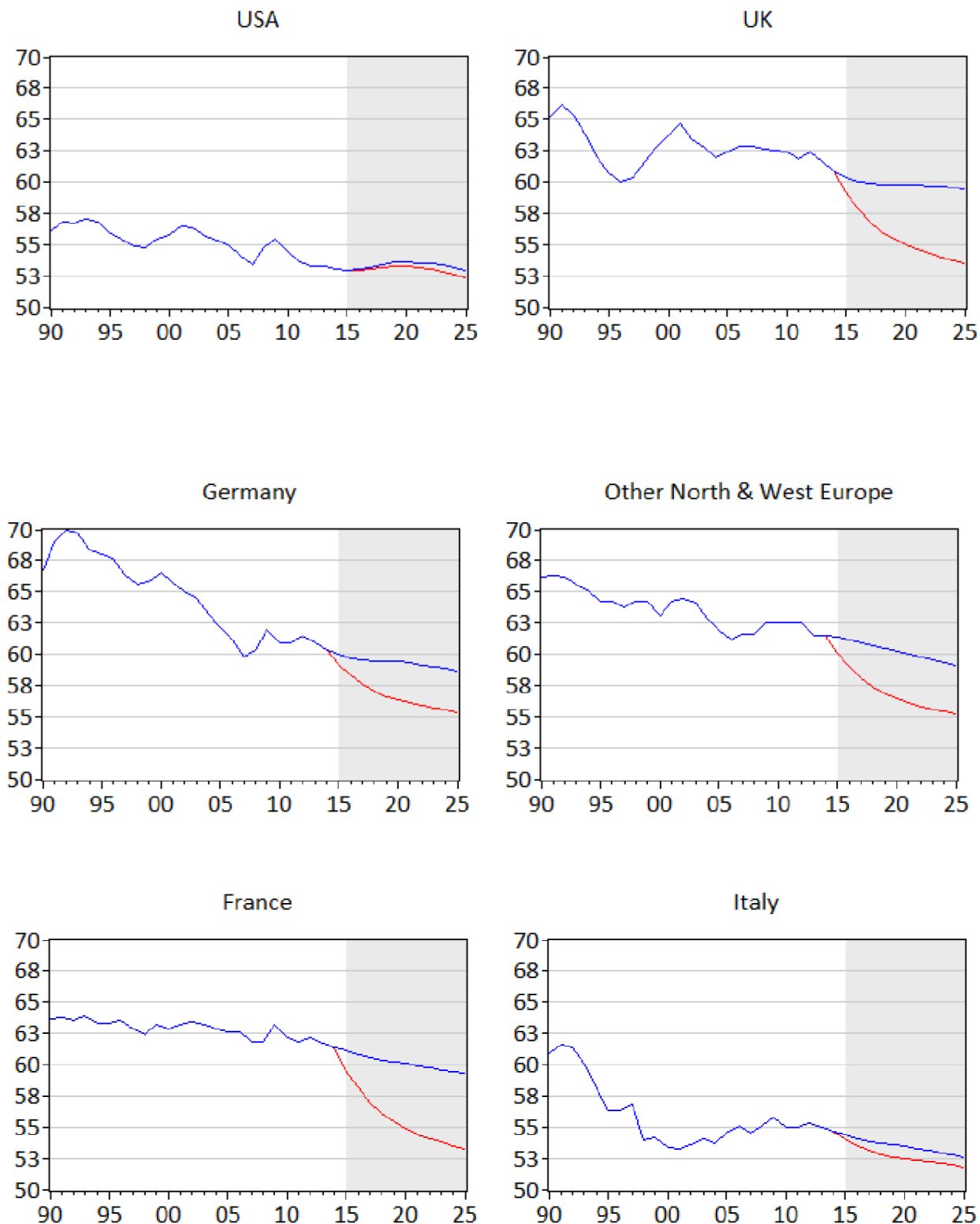
³⁵ HILARY, J. 2014. TTIP. A charter for deregulation, an attack on jobs, an end to democracy. 16, 17 s.

³⁶ GOULD, E., SHIERHOLZ, H. 2011. The Compensation Penalty of “Right to Work” Laws.

³⁷ GDAE. 2014, s. 2, 3, 17.

³⁸ ÖFSE. 2014, s. 11, 12.

Graf 3-8: Príjem zo zamestnania ako percento HDP. Variant bez TTIP (modrá) a po nadobudnutí účinnosti TTIP (červená).

Zdroj: GDAE, 2014, s. 16

Nakoľko sú v súčasnosti obchodné bariéry medzi USA a EÚ na veľmi nízkej úrovni, predpokladá sa, že hlavným cieľom dohody je zvýšiť zisky obchodných subjektov obidvoch strán obmedzovaním príslušnej regulácie. Európsky komisár pre obchod, Karel De Gucht potvrdil, že cieľom TTIP je odstrániť regulácie na oboch stranách Atlantiku a uvoľniť tak ruky obchodu:

Regulácia sa eliminuje komplikovanejšie než je to v prípade obchodných bariér...Hlavným cieľom obchodných bariér je znižovať konkurencieschopnosť importu, kým zámerom regulácie je chrániť ľudí pred rizikom - či už ide o zdravie, osobnú alebo finančnú bezpečnosť alebo životné prostredie ...Lenže zámer – nezámerný: regulácia ide často do peňazí.³⁹

Preto sa tiež očakáva, že dohoda svojou deregulačnou agendou povedie k ďalšej vlne privatizácie. Pre obavu z ďalšieho komercializovania audio-vizuálnych služieb svoje obavy z TTIP netajú francúzsky kultúrny sektor. Niektorí britskí lekári varujú pred devastačnými dopadmi, aké by mohlo mať zavedenie TTIP pre Národnú zdravotnú službu v krajine, nakoľko predpokladajú neférovú súťaž s americkými korporáciami.⁴⁰ Britskí politici obhajujúci TTIP argumentujú nárastom britského HDP o 4 až 10 miliárd libier ročne (0.14% to 0.35% HDP). Pravda za predpokladu, že EK vyrokuje zníženie taríf, základných zdravotných a bezpečnostných štandardov.⁴¹

Obavy z možnej privatizácie služieb verejného záujmu (dodávky vody, zdravotníctvo, vzdelávanie, sociálne služby) tlmí MH SR. Podľa jeho vyjadrení „...sú z rokovaní vylúčené a EK nemá mandát o nich rokovať.“⁴² Ministerstvo ďalej uvádza: „Tieto služby poskytované vo verejnom záujme zostanú zatvorené pred konkurenciou z tretích krajín (teda aj z USA). Vysoká úroveň poskytovania služieb verejného záujmu tak zostane v EÚ zachovaná.“⁴³ Z vyjadrenia ministerstva vystáva niekoľko otázok: Do akej miery je možné zaručiť, že EK mandát na rokovanie o službách verejného záujmu nakoniec nezíska? Pokiaľ ho nezíska, aké ústupky to pre EÚ znamená? A teraz najzásadnejšia otázka: keď podľa ministerstva nerokovať rovná sa zachovať vysoké štandardy, prečo to verejnosti zamlčuje?

Potravinová bezpečnosť

Medzi základnými cieľmi podnikateľských skupín sa v oblasti bezpečnosti potravín nachádzajú požiadavky na odstránenie regulácií týkajúcich sa geneticky modifikovaných potravín, pesticídov, hormonálne upraveného bravčového mäsa a rastových stimulátorov.

Americkí producenti sa neriadia tými istými zdravotnými štandardmi ako ich európski kolegovia a dlhodobo sa usilujú o to, aby EÚ zrušila svoje kontroly zabraňujúce im predávať svoju produkciu na európskych trhoch. V centre tejto záležitosti stojí európsky princíp prevencie, ktorý umožňuje potenciálne rizikový produkt stiahnuť z trhu aj napriek chýbajúcim vedeckým dôkazom potvrdzujúcim jeho rizikovosť. V USA sa uvedený princíp nevyužíva, pričom štandardy v oblasti bezpečnosti potravín sú na ďaleko nižšej úrovni než je tomu v EÚ: Približne 70% všetkých potravín predávaných v amerických supermarketoch obsahuje geneticky modifikované zložky. V EÚ sa prakticky takéto potraviny nepre-

³⁹ DE GUCHT, K. 2013. Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) – Solving the Regulatory Puzzle.

⁴⁰ MCCAULEY, L. 2015. UK Doctors Warn: TTIP Means Certain Death for Public Healthcare.

⁴¹ HOUSE OF COMMONS LIBRARY. 2015. The Transatlantic Trade and Investment Partnership.

⁴² MH SR. 2015. Informácia o stave rokovaní o dohode o TTIP medzi EÚ a USA. 3 s.

⁴³ MH SR. 2015. Informácia o stave rokovaní o dohode o TTIP medzi EÚ a USA. 3 s.

dávajú a pokiaľ áno, musia byť jasne označené. Biotechnologický priemysel USA a EÚ však úzko spolupracujú na tom, aby im TTIP pomohla zastúpenie GMO potravín na európskom trhu zvýšiť.⁴⁴ A to aj napriek tomu, že geneticky modifikované potraviny môžu pre ľudský organizmus predstavovať nezanedbateľné riziká.⁴⁵

V oblasti sanitárnych a fytosanitárnych opatrení presadzujú USA maximálne úrovne rezíduí pesticídov v potravinách stanovené výborom Codex Alimentarius. EÚ v porovnaní s výborom povoľuje nižší obsah, čo sa odzrkadľuje aj na počte výhrad Európskeho úradu pre bezpečnosť potravín (EFSA) za posledné štyri roky (31 až 57 % všetkých prípadov). Výbor Európskeho parlamentu pre životné prostredie, verejné zdravie a bezpečnosť potravín sa preto zamýšľa nad budúcnosťou EFSA:

keďže EFSA v súčasnosti neváha vyjadriť v rámci možností svoje výhrady; keďže je však veľmi otázne, či bude úrad EFSA po prijatí TTIP z politického hľadiska aj naďalej umožnené pokračovať v tomto prístupe, keďže cieľom návrhu textu je zaviazat' EÚ a USA k spolupráci v medzinárodných normotvorných orgánoch „s cieľom dosiahnuť vzájomne uspokojivé výsledky“, čo by mohlo v budúcnosti odradiť úrad EFSA od vznášania výhrad v rámci výboru Codex Alimentarius a viesť tak k oslabeniu noriem v EÚ...⁴⁶

Kontroly Európskej únie ohľadom endokrinných disruptorov (chemikálií narúšajúcich hormonálny systém človeka) sú nastavené na najprísnejšej úrovni, čo by mohlo znamenať stop pre 40% všetkých exportovaných potravín z USA. Americké priemyselné skupiny sú z týchto kontrol značne rozčarované a vidia v nich rozpor s princípmi TTIP.⁴⁷ Viac ako 90% amerického bravčového je spracovávaného s využitím rastových hormónov, u ktorých bola dokázaná súvislosť so spôsobovaním rakoviny u človeka a EÚ ich zakazuje.⁴⁸ Americkí producenti kuraciny a morčaciny pravidelne ošetrojú zabitú hydinu chlórrom pred jej umiestnením na pultoch predajní. Ide pritom o opatrenia, ktoré boli v EÚ zakázané už v roku 1997.

Napriek tomu, že USA považujú svoje štandardy v oblasti potravinovej bezpečnosti za úplne postačujúce, štatistiky hovoria jasne: Ročne až 48 miliónov Američanov (každý šiesty) ochorie na následky kontaminácie nekvalitným jedlom, z čoho 3000 takýchto prípadov končí smrťou.⁴⁹ Pre porovnanie: V EÚ bolo v roku 2013 zaznamenaných 43 183 prípadov otravy z jedla, ktoré si vyžiadali 11 životov.⁵⁰

EK organizovala množstvo verejnosti neprístupných rokovaní so zástupcami potravinárskeho priemyslu, ktorých jediným cieľom je zbaviť sa EÚ regulácie v oblasti potravinovej bezpečnosti a pri ochrane spotrebiteľov nemôže byť preto dôveryhodná. Aj napriek svojim ubezpečovaniam a výhradám mnohých členských krajín EÚ tak napríklad ukončila zákaz dovozu živých ošípaných z USA ako aj bravčoviny postrekovanou kyselinou mliečnou.⁵¹

⁴⁴ HILARY, J. 2014. TTIP. A charter for deregulation, an attack on jobs, an end to democracy. 19 s.

⁴⁵ Pozri napríklad GMO Awareness. 2015. GMO Risk.

⁴⁶ STAES, B. 2015. Stanovisko výboru pre životné prostredie, verejné zdravie a bezpečnosť potravín pre Výbor pre medzinárodný obchod...7 s.

⁴⁷ CROPLIFE AMERICA. 2013. U.S. Agricultural Exports Threatened by EU Pesticide Regulation.

⁴⁸ HILARY, J. 2014. TTIP. A charter for deregulation, an attack on jobs, an end to democracy. 19, 20 s.

⁴⁹ Centers for disease control and prevention. 2014. Estimates of Foodborne Illness in the United States.

⁵⁰ EUROPEAN FOOD SAFETY AUTHORITY. 2015. EU summary report on zoonoses, zoonotic agents and food - borne outbreaks. 10 s.

⁵¹ EURACTIV. 2013. In move towards trade talks, EU to lift ban on some US meats.

Ochrana životného prostredia

EK nezakrýva všetky hrozby, ktoré môže TTIP predstavovať pre životné prostredie. Jej vlastná dopadová štúdia uznáva, že nárast obchodu a teda aj zvýšený dopyt po surovinách „môže zvýšiť objem odpadu a predstavovať nebezpečenstvo tak pre prírodné zdroje ako aj ochranu biodiverzity.“⁵²

S vplyvom TTIP na životné prostredie sa často skloňuje usmernenie EÚ s názvom REACH- Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals, ktoré platí od roku 2007 a jeho úlohou je chrániť zdravie človeka a životné prostredie pred nebezpečnými chemikáliami používanými firmami vo výrobe, či v iných oblastiach hospodárstva.⁵³ Usmernenie stojí na princípe prevencie, ktorý od priemyslu požaduje potvrdenie o bezpečnosti chemikálií pred ich komerčným využitím.

Naproti tomu sa USA riadia zákonom TSCA (Toxic Substances Control Act) platným od roku 1976 v rámci ktorého sa chemikália môže zakázať až potom, čo je verejným regulačným úradom preukázaná jej škodlivosť. Z dôvodu takéhoto zákona prešlo v USA kontrolou Agentúry pre ochranu životného prostredia iba šesť z 84 000 chemikálií komerčne využívaných v USA.⁵⁴ Preto neprekvapuje, že

podľa správy USA o technických prekážkach obchodu z roku 2014 USA vyjadrovali obavy v súvislosti s REACH na každej schôdzi výboru Svetovej obchodnej organizácie pre technické prekážky obchodu od roku 2003, pričom vyjadrovali „obavy, že niektoré aspekty REACH sú diskriminačné, chýba im legitímne zdôvodnenie a predstavujú zbytočné prekážky pre obchod“, čo svedčí o pomerne zásadnom nesúhlase USA s REACH⁵⁵

Oblasť energetiky patrí tiež medzi často skloňované v súvislosti s možným dopadom TTIP na životné prostredie. Ak si aj komisár EÚ pre obchod Karel De Gucht nakoniec nesplní svoje predsavzatie podpísať takú transatlantickú dohodu, ktorá zaručuje dodávky americkej ropy a plynu do EÚ, tak TTIP k tejto méte pravdepodobne veľkou mierou prispeje.

Proti realizácii zámeru stoja v podstate len technické prekážky. Za sú v prvom rade americké rafinárske spoločnosti, na druhej strane Atlantiku im sekunduje vlna protiruskej hystérie. Ako informoval Euractiv, EK už v októbri 2014 prijala návrh odstraňujúci palivám pochádzajúcim z dechtových pieskov nálepku „špinavé“, čím pripravila pôdu pre väčší objem importu z Kanady. Podľa rovnakého zdroja k „...otvoreniu európskeho trhu prispeje aj dohoda o voľnom obchode medzi EÚ a Kanadou (CETA), ktorá bola podpísaná v septembri 2014. Do platnosti by mala vstúpiť v roku 2016.“⁵⁶

V tejto súvislosti treba pripomenúť, že ekológovia považujú ťažbu z dechtových pieskov za podstatne škodlivejšiu pre životné prostredie než klasickú ťažbu a že ďalšie ekologické riziká súvisiace s otváraním sa transatlantického trhu sa týkajú nárastu ťažby bridlicového plynu a dopytu po biopalivách.

⁵² EURÓPSKA KOMISIA. 2013. Impact Assessment Report on the future of EU-US trade relations. 49 s.

⁵³ ÚRADNÝ VESTNÍK EURÓPSKEJ ÚNIE. 2006. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006 z 18. decembra 2006 o registrácii, hodnotení, autorizácii a obmedzovaní chemických látok (REACH)...

⁵⁴ HILARY, J. 2014. TTIP. A charter for deregulation, an attack on jobs, an end to democracy. 21, 22 s.

⁵⁵ STAES, B. 2015. Stanovisko výboru pre životné prostredie, verejné zdravie a bezpečnosť potravín pre Výbor pre medzinárodný obchod...6 s.

⁵⁶ EURACTIVE. 2014. Rusko môže mať konkurenta: EÚ povolí dovoz „špinavého paliva“ z Kanady.

Ďalšie oblasti

Práca sa pre svoje limity nemôže venovať všetkým oblastiam, ktoré by mali byť predmetom zvýšenej pozornosti v súvislosti s dopadmi TTIP. Medzi nimi sa nepochybne nachádza aj oblasť duševného vlastníctva týkajúca sa napríklad autorských práv, patentov, či obchodných značiek. Kritici dohody vyjadrujú obavy z posilnenia kontroly korporácií, čo by mohlo oklieštiť občianske práva v danej oblasti. Nie sú presvedčení, že školy, knižnice, invalidi, distančné štúdium sa nakoniec potvrdia ako sľubované výnimky.

Farmaceutický priemysel v TTIP vidí podľa nich možnosť na sťaženie verejného prístupu ku klinickým štúdiám, čo je krok podkopávajúci transparentnosť a vedúci k zdražovaniu verejného zdravotníctva v budúcnosti.⁵⁷ Stanovisko Výboru pre životné prostredie EÚ pripomína, že v USA na rozdiel od EÚ pri klinickom skúšaní liekov na humánne použitie neexistuje povinnosť zverejniť výsledky klinických skúšaní ani povinnosť zverejniť celú klinickú správu po procese povoľovania alebo stiahnutí žiadosti uvedenia na trh. Vzhľadom na náklady, ktoré pri liekoch dosahujú hodnotu 1,5% európskeho HDP varuje pred zvýšením ochrany duševného vlastníctva vyplývajúceho z TTIP, nakoľko by mohlo mať „...negatívny vplyv na náklady na zdravotnú starostlivosť.“⁵⁸

Práca sa pre svoje limity nevenovala oblasti kozmetického priemyslu, v ktorom EÚ zakazuje viac než 1300 chemických prísad predstavujúcich riziko pre spotrebiteľa, kým USA 11.⁵⁹ Samostatnú kapitolu by si zaslúžilo zdravotníctvo, kde podľa slov generálneho riaditeľa Svetovej zdravotníckej organizácie „...úsilie o predchádzanie neprenosným ochoreniam je v rozpore s podnikateľskými zámermi najsilnejších hospodárskych subjektov.“⁶⁰

V prípade väčšieho rozsahu by sa práca pokúsila zistiť, prečo v súvislosti s TTIP panujú obavy ohľadom označovania mäsa z klonovaných zvierat a ich potomstva, ohľadom ochrany osobných informácií a návratu ACTA, dodržiavania smernice o kvalite palív, či obavy z návrhov ustanovení o spolupráci v oblasti regulácie právnych aktov, ktoré majú alebo pravdepodobne budú mať významný vplyv na obchod a investície medzi EÚ a USA. Zaujímavé a užitočné zároveň by bolo preskúmať geopolitické dopady TTIP, medzi nimi radikálny odklon EÚ od Ruska výmenou za vyššiu mieru hospodárskej, politickej a vojenskej závislosti od USA. A to aj v kontexte výroku Hillary Clintonovej, v ktorom TTIP označila za ekonomické NATO.

⁵⁷ MURRAY, J. 2013. New fronts in the struggle for transparency

⁵⁸ STAES, B. 2015. Stanovisko výboru pre životné prostredie, verejné zdravie a bezpečnosť potravín pre Výbor pre medzinárodný obchod... 9 s.

⁵⁹ EURACTIV. 2015. Commission changes TTIP position on cosmetics.

⁶⁰ WHO. 2013. WHO Director-General addresses health promotion conference.

PREČO TTIP NIE JE ĽAHKÉ ZASTAVIŤ

Obchodníci vnímajú TTIP ako príležitosť na relokáciu produkcie tam, kde mzdy a práva pracujúcich dosahujú nižšiu úroveň. Dohoda im okrem zvýšenia ziskov z podnikania sľubuje aj komodifikáciu nových oblastí. Z neoliberalného hľadiska je jej podporovanie preto pochopiteľné. To, že dohoda nakoniec prejde je pravdepodobné aj pre úlohu, akú v rokovaní hrajú európski socialisti a Nemecko, napriek odmietavému postojú nemeckej verejnosti.

Z frakcií Európskeho parlamentu dohodu odmieta konfederácia Európskej zjednotenej ľavice a Severskej zelenej ľavice. Vážne výhrady majú taktiež zelení. Pokiaľ by sa k týmto dvom skupinám pridali socialisti, vývoj a možno i celý osud TTIP by bol radikálne odlišný. SD je druhou najsilnejšou stranou Európskeho parlamentu a v osobe Martina Schulza (Nemecko) v ňom zastáva post predsedu. Predsedom Výboru pre medzinárodný obchod (vedúci výbor v rokovaní o TTIP) je jeho spolustranník a krajan Bernd Lange. Obidvaja TTIP húževnato presadzujú. Rovnako ako nemecká kancelárka Merkelová.

Po viac, či menej úspešných snahách (NAFTA, ACTA) stoja, predovšetkým americké nadnárodné korporácie, krôčik od svojho historického triumfu. 5. októbra 2015 vstúpilo do platnosti TPP (Transpacifické partnerstvo) – obchodná dohoda medzi USA, Austráliou, Brunejom, Kanadou, Čile, Japonskom, Malajziou, Mexikom, Nový Zélandom, Peru, Singapurom a Vietnamom. Podpisom TTIP sa vytvára rovnaká zóna medzi USA a EÚ. Pripojením dohody TiSA (Trade in servis) vzniká súbor dohôd „Troch veľkých T“ týkajúci sa 53 krajín, 1,6 miliárd ľudí a zahrňujúcich 2/3 svetovej ekonomiky.⁶¹

Pre starých hegemonov snažiacich sa stoj čo stoj zabrániť presúvaniu centra svetovej moci z pod ich kontroly sú z geopolitického hľadiska Tri veľké T kľúčové. V prvom rade preto, lebo izolujú krajiny BRICS. Aj podľa Richarda Rosecrance z harvardského výskumného centra Čínsko – amerických vzťahov musia USA a EÚ oveľa ujšie spolupracovať a oveľa viac než doteraz podporovať výskum, rozvoj ako aj zdravé finančníctvo. Inak tvárou v tvár rodiacim sa ázijským mocnostiam Západ riskuje, že ho „...východné národy vedené Čínou a Indiou predbehnú v raste, inováciách, príjmoch a v konečnom dôsledku i v kapacite vojenskej sily“⁶²

Z uvedených dôvodov je vkladanie veľkých nádejí do verejného odporu voči dohode naivné. Naozaj, z času na čas sa v niektorých krajinách EÚ zhromažďujú na protestoch niekoľko tisíc aktivistov. 10. októbra 2015 sa v Berlíne konala dosiaľ najväčšia protestná akcia, ktorej sa podľa odhadov zúčastnilo od 150 000 do 250 000 demonštrantov. Za úspešnú možno tiež považovať európsku iniciatívu Stop TTIP⁶³. Využíva nové ustanovenia zakotvené v Lisabonskej zmluve podľa ktorých je petícia podpísaná minimálne miliónom občanov zo siedmich rôznych krajín EÚ pre EK záväznou. Iniciatíva Stop TTIP sa stanovený limit podarilo prekonať viac než trojnásobne, čo pre EK znamená povinnosť do troch mesiacov na petíciu reagovať.

Nepodarilo sa jej však vytvoriť dostatočný tlak na politikov, ktorí 8. júla 2015 v Štrasburgu dali ďalším rokovaniam zelenú. Napriek tomu, či možno preto, že v hlasovanom texte vyslovili rad znepokojení, želaní a pochybností. Podobe ako pani Flašíková Beňová, ktorá ešte deň pred hlasovaním plánovala

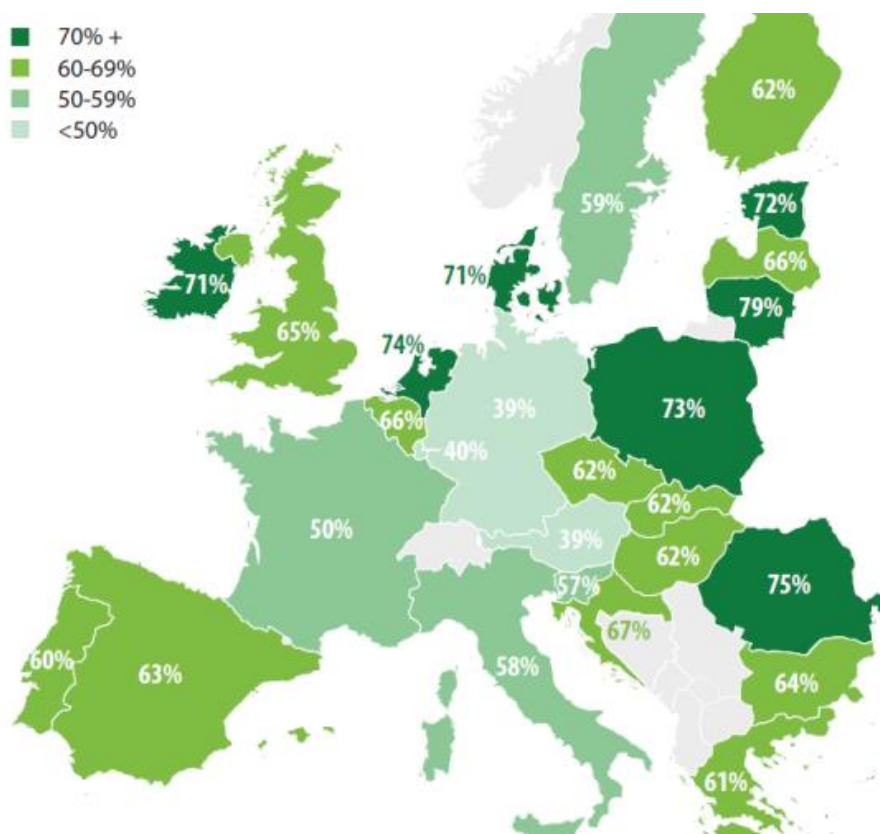
⁶¹ WIKILEAKS. 2015. WikiLeaks goes after hyper-secret Euro-American trade pact.

⁶² HALIMI, S. 2014. A world run for shareholders. In Le Monde diplomatique.

⁶³ STOP TTIP: Európska iniciatíva proti TTIP a CETA.

nezdvihnúť ruku. Ako uviedla, pre „dostupné informácie o podobe TTIP...“⁶⁴ Nakoniec sa však zo slovenských poslancov zdržali len pani Smolková, Záborská, páni Mikolášik a Csáky.

Inými slovami, politická a mediálna podpora, ako vyplýva z prieskumov je úspešná a netýka sa to len Slovenska. Podľa Pew Research (jar 2014) si väčšina Talianov (59%) a 49% Francúzov myslí, že dohoda povedie k strate pracovných miest. 52% Talianov, 49% Grékov a 47% Francúzov predpokladá znižovanie miezd. Ide o porovnateľné údaje s USA, kde sa v dôsledku implementácie TTIP 50% Američanov obáva zníženia zamestnanosti a 45% poklesu príjmov z pracovnej činnosti.⁶⁵ Avšak podľa prieskumu tej istej agentúry z novembra 2014, TTIP podporuje 58% Európanov. Ako sa budú meniť postoje verejnosti k dohode závisí od úsilia a možností jej kritikov a podporovateľov. Isté však je, že ohľadom možností je druhá skupina v značnej výhode.

Zdroj: FACTANK, 2015

⁶⁴ EURACTIV. 2015. M. Flašíková Beňová: Dostupné informácie o TTIP by mi bránili hlasovať za.

⁶⁵ STOKES, B. 2015. Is Europe on board for a new trade deal with the U.S.?

ZÁVER

Práca verejnosti približuje najzásadnejšie informácie o TTIP, aby jej pomohla zorientovať sa v polemike o tejto významnej dohode. Skúmaním a vyhodnocovaním daných informácií a ich zdrojov zároveň potvrdzuje opodstatnenosť niektorých obáv z dopadov dohody na oblasť demokracie, ekonomiky, zamestnanosti, verejných výdavkov, miezd, pracovných a sociálnych štandardov, potravinovej bezpečnosti, životného prostredia a ďalších. Práca pritom dospieva k nasledovným záverom:

Obavy verejnosti z TTIP nepochádzajú len z neoverených zdrojov. Naopak, opodstatnenosť mnohých z nich nezávisle od seba potvrdzujú dokumenty a vyhlásenia inštitúcií svetového významu ako aj uznávaných ekonomických, či politických inštitúcií, respektíve politických reprezentantov. To zároveň nie je možné tvrdiť o obhajcoch TTIP, ktorí pri svojej snahe presadiť dohodu siahajú po nie vždy korektných a transparentných stratégiách.

TTIP je dohodou podporovanou neoliberalnými politickými silami a podnikateľmi. Harmonizácia hospodárskych pravidiel, ktorú presadzuje bude preto extenzívna – zameraná na zisk nových trhov, ale, ako by povedal W. Robinson, aj intenzívna – zameraná na maximalizáciu profitu v už ovládanom priestore. Za týmto účelom TTIP zúži rozhodovacie právomoci vlád jednotlivých štátov transatlantickej zóny tak, aby došlo k minimalizácii prijímania politických rozhodnutí vybočujúcich z rámca neoliberalizmu. Na strane druhej bude vyvíjať tlak na presadzovanie nových neoliberalných reforiem.

Takéto limitovanie právomocí politických reprezentantov povedie k ďalšiemu úpadku demokracie v miere zodpovedajúcej veľkosti a charakteru TTIP. Podpíše sa tiež pod pokles sociálnych, potravinových, zdravotných, environmentálnych štandardov, zníži ochranu práv pracujúcich, čo pravdepodobne vyústí do poklesu životnej úrovne miliónov občanov EÚ a USA. Rovnako pravdepodobné sa zdajú byť negatívne dopady na rozvojové krajiny. Vytváraním hospodárskeho superbloku obchádzajúceho BRICS, TTIP spolu s TISA a TPP predstavuje riziko pre globálnu hospodársku stabilitu a bezpečnosť.

LITERATÚRA

- BERCERO, I.G. 2013. Arrangements on TTIP negotiating documents. Brusel : 5.jún 2013. European Commission, Directorate General for Trade [cit.24.11.2015] URL: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151621.pdf>
- CAPALDO J. 2014. The Trans Atlantic Trade and Investment Partnership: European Disintegration, Unemployment and Instability. Medford : Tufts University, Global development and environment institute (GDAE), Working paper No. 14-03, October 2014. 2, 3, 5, 6, 14, 16, 17 s [cit. 24.11.2015] URL: <<http://ase.tufts.edu/gdae/pubs/wp/14-03capaldottip.pdf>>
- CENTERS FOR DISEASE CONTROL AND PREVENTION. 2014. Estimates of Foodborne Illness in the United States. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.cdc.gov/foodborneburden/estimates-overview.html>>
- CEO. 2013. Leaked European Commission PR strategy: "Communicating on TTIP." [cit. 24.11.2015] URL: <<http://corporateeurope.org/trade/2013/11/leaked-european-commission-pr-strategy-communicating-ttip>>
- CROPLIFE AMERICA. 2013. U.S. Agricultural Exports Threatened by EU Pesticide Regulation. Hazard-Based Product Bans Could Impact 40 Percent of U.S. Agricultural Exports. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.croplifeamerica.org/u-s-agricultural-exports-threatened-by-eu-pesticide-regulation/>>
- DE GUCHT, K. 2013. EU trade and investment agreement negotiations with the US (debate). Štrasburg : Európsky parlament, 22.máj 2013. [cit.11.11.2015] URL: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20130522+ITEM-017+DOC+XML+V0//EN>>
- DE GUCHT, K. 2013. Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) – Solving the Regulatory Puzzle. Prague : The Aspen Institute Prague Annual Conference, 10 October 2013. [cit. 24.11.2015] URL: <http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-801_en.htm>
- EBERHARDT, P. 2014. Investment Protection at a Crossroads. The TTIP and the Future of International Investment Law. Berlin : Friedrich-Ebert-Stiftung, 2014. 6 s. ISBN 978-3-86498-925-4 [cit. 24.11.2015] URL: <<http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/10875.pdf>>
- EBERHARDT, P. A KOL. 2014. Trading away democracy. How CETA's investor protection rules threaten the public good in Canada and the EU. Amsterdam/Berlin/Brussels/Montreal/Paris/ Ottawa/Vienna :Aitec, AK Vienna, CCPA, CEO, Council of Canadians, CUPE, EPSU, FoEE, PowerShift, QCEA, RQIC, Trade Justice Network, TNI, T&E), 2014. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://corporateeurope.org/sites/default/files/trading-away-democracy.pdf>>
- EBERHARDT, P., OLIVET, C. 2012. Profiting from Injustice: How Law Firms, Arbitrators and Financiers are Fuelling an Investment Arbitration Boom. Brussels/Amsterdam : Corporate Europe Observatory and the Transnational Institute, 2012. [cit. 24.11.2015] URL: <<https://www.tni.org/files/download/profitfrominjustice.pdf>>
- EGAN, K. 2013. Is Europe the New America? In Saltbox Consulting, 2013. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://saltboxlaw.com/is-europe-the-new-america/>>

- EURACTIV. 2013. In move towards trade talks, EU to lift ban on some US meats. 5 February 2013. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.euractiv.com/global-europe/move-trade-talks-eu-lifts-ban-us-news-517571>>
- EURACTIV. 2014. Rusko môže mať konkurenta: EÚ povolí dovoz „špinavého paliva“ z Kanady. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.euractiv.sk/zivotne-prostredie/clanok/rusko-bude-mat-konkurenta-eu-povoli-dovoz-spinaveho-paliva-z-kanady-022959>>
- EURACTIV. 2015. Commission changes TTIP position on cosmetics. [cit.24.11.2015] URL: <<http://www.euractiv.com/sections/health-consumers/commission-changes-ttip-position-cosmetics-313967>>
- EURACTIV. 2015. M. Flašíková Beňová: Dostupné informácie o TTIP by mi bránili hlasovať za. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.euractiv.sk/ttip/clanok/m-flasikova-benova-dostupne-informacie-o-ttip-by-mi-branili-hlasovat-za>>
- EUROPEAN FOOD SAFETY AUTHORITY. 2015. EU summary report on zoonoses, zoonotic agents and food - borne outbreaks. In EFSA Journal 2015;13(1):3991. Parma: EFSA, Stockholm : ECDC, 2015, s. 10. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/EU-summary-report-trends-sources-zoonoses-2013.pdf>>
- EURÓPSKA KOMISIA. 2013. Trade Cross-cutting disciplines and Institutional provisions. Brusel, 2013. [cit. 24.11.2015] URL: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/july/tradoc_151622.pdf>
- EURÓPSKA KOMISIA. 2013. Impact Assessment Report on the future of EU - US trade relations. Commission staff working document COM(2013) 136 final, SWD(2013) 69 final. Strasbourg, 12.3.2013, s. 49. [cit. 24.11.2015] URL: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150759.pdf>
- EURÓPSKA KOMISIA. 2015. Investor to State Dispute Settlement (ISDS). Some facts and figures. Brusel, 2015, s. 3, 5. [cit. 24.11.2015] URL: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153046.pdf>
- GEORGE, S. 2014. Konferencia Stop TTIP, CETA, TiSA. Brusel : Európsky parlament, 2014. Vystúpenie predsedníčky TNI George Susan v Európskom parlamente v Bruseli. 9.december 2014.
- GMO AWARENESS. 2015. GMO Risk. Human Health Risk. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://gmo-awareness.com/all-about-gmos/gmo-risks/>>
- GOULD, E., SHIERHOLZ, H. 2011. The Compensation Penalty of “Right to Work” Laws. Washington DC : Economic Policy Institute, February, 2011. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.epi.org/publication/bp299/>>
- HALIMI, S. 2014. A world run for shareholders. In Le Monde diplomatique. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://mondediplo.com/2014/06/07ttip>>
- HARKIN, M. 2015. Stanovisko Výboru pre zamestnanosť a sociálne veci pre Výbor pre medzinárodný obchod k odporúčaniam pre Európsku komisiu o rokovaniach o Transatlantickom obchodnom a investičnom partnerstve (TTIP) (2014/2228(INI)). 3, 4 s. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONGML%2bCOMPARL%2bPE-546.672%2b02%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fSK>>

HILARY, J. 2014. The transatlantic trade and investment partnership. *A charter for deregulation, an attack on jobs, an end to democracy*. Brusel : Rosa-Luxemburg-Stiftung, 2014. 9, 13, 16, 17, 19, 20, 21, 22 s. [cit. 24.11.2015] URL: <http://rosalux-europa.info/userfiles/file/TTIP_EN.pdf>

HOUSE OF COMMONS LIBRARY. 2015. The Transatlantic Trade and Investment Partnership. In Briefing Paper Number 06688, s. 3. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.parliament.uk/briefing-papers/sn06688.pdf>>

INMAN, P. 2015. UN calls for suspension of TTIP talks over fears of human rights abuses. In *The Guardian*, 4. máj 2015. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.theguardian.com/global/2015/may/04/ttip-united-nations-human-right-secret-courts-multinationals>>

KOFOD, J. 2015. Stanovisko výboru pre hospodárske a menové veci pre Výbor pre medzinárodný obchod k odporúčaniam Európskej komisii k rokovaniam o Transatlantickom obchodnom a investičnom partnerstve (TTIP) (2014/2228(INI)). 4 s. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A8-2015-0175+0+DOC+WORD+V0//SK>>

LEHUTA, M. 2015. Zbytočný strach z TTIP. In *Trend*[online] 18/2015[cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2015/cislo-18/zbytocny-strach-z-ttip.html>>

MCCAULEY, L. 2015. UK Doctors Warn: TTIP Means Certain Death for Public Healthcare. In *Common Dreams*. 2015. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.commondreams.org/news/2015/06/23/uk-doctors-warn-ttip-means-certain-death-public-healthcare>>

MH SR. 2015. Informácia o stave rokovaní o dohode o Transatlantickom obchodnom a investičnom partnerstve medzi Európskou úniou a Spojenými štátmi americkými. 3, 7 s. [cit. 24.11.2015] URL: <[https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_0841702E5983EEFAC1257E3E003AC261_SK/\\$File/TTIP%20do%20RVPEI.pdf](https://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_0841702E5983EEFAC1257E3E003AC261_SK/$File/TTIP%20do%20RVPEI.pdf)>

MH SR. 2015. TTIP: Jedinečná príležitosť na rast firiem na Slovensku (?) [cit. 24.11.2015] URL: <http://www.mhsr.sk/aktuality-ttip--jedinecna-prilezitost-na-rast-firiem-na-slovensku--/10s143358c?set_subframe=>>

MURRAY, J. 2013. New fronts in the struggle for transparency. In *BMJ Blogs*, 13 December 2013. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://blogs.bmj.com/bmj/2013/12/13/jim-murray-new-fronts-in-the-struggle-for-transparency/>>

OSGOODE HALL LAW SCHOOL. 2010. Public Statement on the Investment Regime. [cit. 24.11.2015] URL: <<https://www.osgoode.yorku.ca/public-statement-international-investment-regime-31-august-2010/>>

PAS. 2014. Transatlantické partnerstvo v oblasti obchodu a investícií a jeho vplyv na ekonomiku SR – štúdia. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://alianciapas.sk/wp-content/uploads/2014/06/TTIP-studia-PAS-20140617.pdf>>

RAZA, W. a kol. 2014. Assess TTIP: Assessing the Claimed Benefits of the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). Vienna : Austrian Foundation for Development Research (ÖFSE), november 2014. 11, 12, 14 s. [cit. 24.11.2015] URL: <http://www.csl.lu/index.php?option=com_rubberdoc&view=doc&id=2516&format=raw>

- ROSNICK, D. 2015. TTIP: Are 40 Cents a Day Big Gains? Washington : Center for Economic and Policy Research, 2015. 1 s. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.cepr.net/documents/TTIP-brief-08-2015.pdf>>
- SCOT, R.E. A KOL. 2006. Revisiting NAFTA: Still not working for North America's workers. Washington DC: Economic Policy Institute, September 2006. 2 s. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.epi.org/files/page/-/old/briefingpapers/173/bp173.pdf>>
- STAES, B. 2015. Stanovisko výboru pre životné prostredie, verejné zdravie a bezpečnosť potravín pre Výbor pre medzinárodný obchod k odporúčaniam Európskej komisie k rokovaniu o Transatlantickom obchodnom a investičnom partnerstve (TTIP) (2014/2228(INI)). 6, 7 s. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-%2f%2fEP%2f%2fNONSGML%2bCOMPARL%2bPE-544.393%2b02%2bDOC%2bPDF%2bV0%2f%2fSK>>
- STOKES, B. 2015. Is Europe on board for a new trade deal with the U.S.? In Factank. News in the numbers. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/01/29/is-europe-on-board-for-a-new-trade-deal-with-the-u-s/>>
- STOP TTIP: Európska iniciatíva proti TTIP a CETA. [cit. 24.11.2015] URL: <<https://stop-ttip.org/podpisat/>>
- TIMMANN, P. 2014. TTIP contradicts post 2015 development goals, experts say. In Euractive. [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.euractiv.com/sections/development-policy/ttip-contradicts-post-2015-development-goals-experts-say-302704>>
- TTIP SLOVAKIA. 2015. Transatlantické partnerstvo v oblasti obchodu a investícií. Jedinečná príležitosť na rast firiem na Slovensku (?) [cit. 24.11.2015] URL: <<http://www.ttip-slovakia.sk/>>
- UNCTAD. 2014. Investor-State Dispute Settlement: An Information Note on the United States and the European Union. No.2, June 2014, s 6. [cit. 24.11.2015] URL: <http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2014d4_en.pdf>
- UNCTAD. 2015. Recent Trends in IIAs and ISDS. No.1, February 2015, s 5. [cit. 24.11.2015] URL: <http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/webdiaepcb2015d1_en.pdf>
- ÚRADNÝ VESTNÍK EURÓPSKEJ ÚNIE. 2006. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1907/2006 z 18. decembra 2006 o registrácii, hodnotení, autorizácii a obmedzovaní chemických látok (REACH)... [cit. 24.11.2015] URL: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006R1907&from=SK>>
- WHO. 2013. WHO Director-General addresses health promotion conference. [cit. 24.11.2015] URL: <http://www.who.int/dg/speeches/2013/health_promotion_20130610/en/>
- WIKILEAKS. 2015. WikiLeaks goes after hyper-secret Euro-American trade pact. [cit. 24.11.2015] URL: <<https://wikileaks.org/WikiLeaks-goes-after-hyper-secret.html>>